

ANADOLU'NUN DAMGALANMIŞ HALKI: YEZİDİLER

Muzaffer TELİMEN^{1*}

¹*Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi, Doğu
Kampüsü, Isparta*

*muzaffertlmen@gmail.com

Özet: Tarih boyunca adından sürekli söz ettiren Anadolu, bilindiği üzere içinde barındırdığı kültürler ile dünyanın en önemli coğrafyalarından biri olagelmıştır. Yezidilik inancı da, bu coğrafyanın hatırı sayılır, kültürel ve dinsel motifini temsil etmektedir. Ancak bu temsiliyet, kolay zamanların temsiliyeti olmamıştır. Farklı inançlara sahip toplumların, birlikteliği her zaman kusursuz olmayabilir. Bu nedenle Yezidiler, Anadolu coğrafyasında ciddi sorunlar yaşamışlardır. Ancak her ne kadar sorun yaşamış olsalar bile, sahip oldukları inancı bugüne kadar taşımayı başarmışlardır. Mevcut çalışma, Yezidiler'in inançları hakkında genel bir bilgi ile başlanmaktadır. İnançın ve kültürün tanıtılması bu anlamda önem kazanmaktadır. Daha sonraki başlıklarda ise Yezidiler'in yaşadıkları sorunlardan en önde gelen "Göç" olgusu yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yezidilik İnanç, Diaspora Yezidileri, Toplumsal Dışlanmışlık, Dinsel Kimlik Mücadelesi.

The People of Anatolia Stigmatized: The Yezidis

Abstract: Throughout history, constantly the name of Anatolia, known to be hosted in the cultures of the world has been one of the most important cağrafya. This region a considerable Yezidi belief, represents the cultural and religious motif. However this representation has not been easy.

Communities of different faiths, unity may not be perfect all the time. For this reason, Yazidis experienced serious problems in Anatolia. In spite of the problems, belief that have, until now continued. The present study is started with a general knowledge about the Yezidis and their beliefs. Important to introduce the faith and culture. Yezidis live migration was evaluated in the next section.

Key words: Yezidi Faith, Yezidis Diaspora, Social Exclusion, The Struggle, for Religious Identity.

1.GİRİŞ

Dil, kültür, inanç gibi toplum ile bütünleşen her olgu sosyolojinin konusudur, dolayısıyla bu olguların araştırılıp sunulması, sosyolojinin gelişimi adına çok önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda yaşadığımız ülkede, insanın dahil olduğu her grubu/topluluğu araştırmak, sosyolojiyi zenginleştirmekle doğrudan ilişkilidir. Bu çalışma, sosyolojik bir durumu kısmen de olsa gün yüzüne çıkarmak adına son derece önem taşımaktadır.

Yezidilik, zenginliğin bir parçasıdır. Şöyle ki; Türkiye’de çeşitli türden insan toplulukları vardır, bu toplulukların her birinin kendisine özgü özellik ve farklılıkları bulunmaktadır. Türkiye’de gidilecek her yer, görülecek her insan topluluğu birer kültür ögesidir. Bu anlamda Yezidiler’in varlığını sürdürmeğe çalıştığı alanları görmek ve buradaki insanlarla iletişime geçmek, kültürel zenginliğin bir parçasını tanımak anlamına gelmektedir. Nitekim çalışmanın özünü de bu durum oluşturmaktadır, zenginliğin parçasını bilmek ve tanımaya çalışmak. Anadolu’daki bu inanç topluluğu, bizlere farklılıklara nasıl yaklaşmamız gerektiğini de bir nevi öğretebilmektedir. Sosyolojinin araştırma nesnesi olan sosyal olay ve olgulara, nesnel bir biçimde ışık tutarak, gerçeğin anlaşılması ve sunulması anlamında, Yezidiler ile ilgili çalışmanın yapılması katkı sağlayıcı bir durumdur. Bu anlamda Yezidiler’in yaşamı ile ilgili bilgilerin değerlendirilip, gerekli olan bilgileri gün ışığına çıkarmak anlamında yapılan çalışma önemli bir yer kapsamaktadır.

2. YEZİDİLER HAKKINDA GENEL BİR BAKIŞ

2.1. Yezidiler

Yezidiler, birden fazla kural ve katı bir kast sistemine dayalı olan dini bir topluluktur. Kesin olmamakla birlikte, Kuzey Irak topraklarında kalabalık bir kitleye sahiptirler. Yezidiler, ne Müslüman ne Hıristiyan ne de Yahudiler gibi bir dini topluluk sayılmamaktadır ve bu yüzden *Ehli Kitap*¹ değillerdir.

Yezidilik, birçok dinden esinlenmiş; ancak tam anlamıyla Hıristiyan, Müslüman ya da Zerdüşst olarak tanımlanamayan unsurlar içermekle beraber; genel manada senkretistik (birleşik) gibi görünmektedir. Geçmişte, büyük dinler ve Avrupalı seyyahlar tarafından ‘*şeytana tapanlar*’ olarak tanıtılmışlardır. Canlı folklorun bir örneği olarak, sahip oldukları özellikleri, onlar

¹ Yahudi, Hıristiyan gibi semavi din mensuplarına ‘Ehli Kitap’ denir.

için değişik yönlü bakış açısı ya da tepki yaratmıştır. Her ne kadar kendi içlerine kapanmış, değişime kapalı bir topluluk olarak tanıtılmışlarsa bile, Kürt'lerin çoğunlukta yaşadığı alanlarda, komşularıyla birlikte yaşamışlardır, ayrıca büyük Kürt aşiret konfederasyonlarının içinde yer almışlardır. Yezidiler, aynı zamanda Hıristiyan gruplarla da bir arada bulunmuşlardır ve yaşadıkları alanın politik, ekonomik gelişmelerinden etkilenmişlerdir. Ancak, farklı kültür ve etnisitenin bulunduğu coğrafyalarda diğer gruplarla iç içe yaşamalarına rağmen, Yezidi olan ile Yezidi olmayan arasındaki ayrım her zaman yerini koruyabilmiştir. Yezidi olmak, sadece Yezidi anne ve babadan doğmak ile meşrulaştırılmıştır. Özellikle Kuzey Irak'ta var olan Yezidi geleneğinde, Yezidi olmayan bir kimseyle yapılan evlilik sonucu, gruptan ya da Yezidilikten çıkarılma ve dışlanma gibi yaptırımlar uygulanabilmektedir.²

"İslam Ansiklopedisi, Yezidilik hakkında şu bilgileri verir: Eski İran, Hint ve Asur inançlarının karışımından sentezlenmiş bir dindir. İnancın kökeni yeterince açık değildir. Paganizm (ay ve güneş tapıcı), Sabilik (ruh göçü ve benzeri inanışlar), Şamanizm (rüya tabiri, dans ve defin ritüeli), Yahudilik (haram yiyecekler), Hıristiyanlık (vaftiz, nikah, ekmek ve şarap ayini, nikahta kilise dahil kutsal yerleri ziyaret, şarap içmek), Manilik (irfan), Zerdüştlük (iyi-kötü mücadelesi), İslam (sünnet, oruç, hac, kurban), Sufi Rafizilik (sır saklama ve sufi şeyhleri) gibi dinleri barındırır. Tanım doğru ama eksik. Zira 'Sabilik' damgasını vurmuş Yezidiliğe. Yezidileri, 'şeytan tapıcıları' diye göstermiş. Müslümanlar da, 'şeytan tapıcılar, saçlı Kürtler ve sekiz bıyıklılar' diye tanımlamış. Bu da yanlış. Yezidilik antik bir inanç olmakla birlikte, Şeyh Adıyy bin Musafir ile başlar. Lübnan'ın Bekaa Vadisi'ndeki bir köyde 1075 yılında doğan Şeyh Adıyy, Emevi hanedanı soyundan olup Bağdat'ta meşhur İslam alimi İmam Gazali'den sufilik dersleri alır. Yanında ise Kadiri tarikatının Kürt kökenli kurucusu Abdülkadir Geylani de vardır. Hacca gitmiş, İkitad-ü Ehli Sünnet ve'l Cemaat isimli kitabında tasavvuf konularını işlemişti. Ömür boyu Sufilik hirkasını çıkarmayan Şeyh Adıyy, Hakkari'nin Kuzey Irak tarafındaki Sincar bölgesine yerleşmiş, Laleş Vadisi'nde 1162 yılında vefat etmişti."³

Yezidiler, tek tanrı inancına sahip bir topluluktur ve konuştukları dilde yani Kürtçe'de, Tanrı'ya 'Huda' derler. Kainatın yaratıcısı olarak gördükleri tanrıya taparlar. Yezidi inancına göre; bitki ve hayvanların yaratılması görevi yedi meleğe buyrulmuştur. Yedi melekten en büyüğü, "Azaziel" olup, insanı da tanrı yaratmıştır. Tanrının, yaratımı sonucunda var olan Adem'in önünde

² Allison, Christine, 2007. Yezidi Sözlü Kültürü, Çev. Fahriye Adsay, İstanbul, s.59.

³ Atlas Dergisi, Ağustos, 2000, sayı:89.

secde etmeyi reddeden ve tanrının huzurundan kovulan gururlu Azaziel'in hikayesi aynı şekilde Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanların geleneklerinde anlatıla gelen tanıdık eski bir inançtır. Ancak bu yaratılış hikayesi, Yezidi inancında farklılık göstermektedir. Bu inanca göre; Azaziel, yaptığı itaatsizliğe rağmen tanrı tarafından affedilir ve tanrı huzurunda kutsiyeti meşru görülür. "Azaziel", isim olarak geçmişte kullanılmaktaydı, günümüzde ise, bu ismi ile anılmamaktadır. Yezidilik dışındaki diğer inançlar tarafından Azaziel ismi "Şeytan" olarak değiştirilip, kötü bir anlam yüklenmiştir. Dolayısıyla Yezidiler, bu ismi asla kullanmazlar, kullanılan kişiye de gerekli gördükleri cezayı verirler. Ayrıca "şeytan" ismini hatırlatacak hece ya da kelimeleri bile kullanmazlar.⁴

Yezidiler, Azaziel melek için, 'Meleke Tavus' ünvanını kullanmakta ve Tavuskuşu tasvirlerini de dinlerinin simgesi olarak kabul etmektedirler. Tavuskuşu figürü, Yezidiler'in sahip oldukları en kutsal nesnedir. Bu nesne için, *Anzal* (kadim) Tavuskuşu ifadesi kullanırlar. Yezidi dini, ahlak ve doğruluğun evrensel ilkelerini bir araya getirir. Ahlak ve doğruluk ilkelerine uygun hareket eden bir Yezidi, öldükten sonra dünyaya başka bir bedenle gelir ya da cennet ile ödüllendirilir. Yaşamın bir gerçeği olarak kabul edilen kötülük ise, doğaüstü bir varlığın işi olarak görülmez. Yezidi dininin yüzyıllar boyu süren inanç ve fabllarını dinler tarihi ile buluşturan peygamberi Şeyh Adıyy bin Musafir'dir. Peygamber Şeyh Adı'in türbesi, Irak topraklarında bulunan Laleş'tedir. Yezidiler'in en kutsal en kutsal türbesidir.⁵

2.2. Toplumsal Örgütlenme

Yezidiler, karmaşık ve aynı zamanda tepeden aşağı doğru bir ruhani yapıya sahiptirler. Ruhani yapının en tepesinde bulunan Şeyhlerdir ve onların melekler tarafından gönderildiğine inanılır. Şeyhlerden sonra *Pirler*, gelmektedir. Pirler, şeyhlerin yardımcısı görevindedirler ve şeyhler olmadığı zaman pirler bu boşluğu doldurmakla görevlidirler. Pirler, şeyhin mürididir, ayrıca kendi müridleri de vardır. Her Yezidi, hem bir Şeyh'in hem de bir Pir'in mürididir. Yezidi tarikatlarından biri *Fakirler*'dir. Fakirler'in tarikatında Şeyh, Pir ve Müridler vardır, bu nedenle tarikata dahil olabilmek için kabul edilmek gerekir. Bu tarikata dahil olmak için ayrıca tarikata dair bilgileri öğrenmiş ol-

⁴ John S.Guest, 2007. Yezidilerin Tarihi, Çev. İbrahim Bingöl, Avesta Yayınları, İstanbul, s.63-64.

⁵ Christne, a.g.e, s.65-66.

ması gerekir. Bir diğer tarikat ise, *Koçak* ismini taşımaktadır. Koçaklar'ın geleceğe dair bilgiler verdiği ve çeşitli mucizeler gösterdiğine inanılmaktadır. Sonraki tarikat ise, *Fahra* adında kadınların, özellikle evli olmayan kadınların bulunduğu tarikattır. *Meclis-i Ruhani* ise, Yezidi yaşlı heyetinin var olduğu en önemli oluşumdur. *Meclis-i Ruhani*'de, *Mir*, *Baba*, *Şeyh*, yol göstericiler gibi önemli üyeler yer almaktadır.

*"Meclis-i Ruhani kurulu yıl boyunca birçok kez toplanıp Yezidi topluluğunun dünyevi ve manevi meselelerini görüşmektedir. Bu kurul Yezidiler'in yasama organıdır, aldığı kararlar herkes için bağlayıcıdır. Yasakları kaldırabilir ya da buyruklar çıkarabilir. Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde büyük bir rol oynayan iki kurum, kurgusal akrabalık ile ilişkilidir ve bu yüzden ensest tabusunu da içermektedir: Kiriv (kirvelik, hamilik) ve Braye Axerete (Ahret Kardeşliği). İlki, Yezidiler'in Yezidi olmayan komşularıyla ilişkilerini düzenleyerek yabancı çerçevede korunma sağlar. Diğer ise, toplumsal denetimle ilgili, ünvan sahiplerinin keyfi güç uygulamasının önünde bir engel oluşturur."*⁶

3.YEZİDİLERDE SOSYO-KÜLTÜREL YAPI

3.1.Yezidi Kaynakları

Yezidiler, geleneksel olarak okur-yazarlık için gerekli ilgiyi göstermemişlerdir, aynı zamanda bu alana karşı durmuşlardır. Yezidiliğin inanç otoriteleri, Şeyhlerin Adani klanı dışında kalan Yezidiler'e okuma yazma yasağı getirmişlerdir. Bazı yorumcular bu yasaklamayı nüfusu kontrol etme arzusu gibi basit bir nedene bağlıyorlar. Ancak kontrol mekanizması için gerekli önlem alınmış olsa da bu kural, Yezidiliğin yazılı kaynaklarının önünde engel olmuştur. Yezidilik ile ilgili yazılı kaynakların yokluğu, daha sonraki yüzyıllarda Yezidiliğe yabancı olanlara karşı, dinin gizliliğini koruyabilmiştir. Okuma yazma ile ilgili kural, hem Yezidiliğin korunmasını sağlamıştır hem de ileriki nesillere aktarılmasında bazı sıkıntılar doğurabilmiştir. Yazılı kaynağa karşı olan ilgisizliğe karşı sözlü olarak aktarılan Yezidilik inancı, sıkı bir kontrol mekanizmasını beraberinde getirmiştir. Yani sözlü gelenekleri aktaran kişi ile bilgi alan kişi arasında gizlilik mevcut olup, Yezidilik koruma altına alınmaya çalışılmıştır. Yezidilik geleneğindeki okur-yazarlık tabusu hakkında belli bir tarih veya hangi şartlarda yasaklandığı tam olarak bilinmemektedir. Ayrıca Yezidi geleneğindeki hangi otoritenin veya kişinin böylesine bir kuralı getirdiği de bilinmemektedir. Ayrıca tabunun bizzat okur-yazarlığa karşı mı yoksa belli ilkelere

⁶ Sabiha Banu Yalkut, 2006. Melek Tavus'un Halkı Yezidiler, Metis Yayınları, İstanbul, s.84.

göre hazırlanmış eğitime karşı mı olduğu da net değildir.⁷ Bu değerlendirmeden anlaşılacağı üzere Yezidiler’de kapalı bir örgütlenme ve bunun yanında da kendi cemaati içerisinde eğitimin verilmesi daha önemli görülmüştür. Nitekim Yezidiliğin yeşerdiği sahalar itibariyle, farklı inançların dini eğitiminden sakınmak ve etkilenmemek adına bir refleks oluşmuştur.

“Mevcut söylem, Yezidi yaşamının diğer pek çok özelliği gibi okur-yazarlık tabusunu Yezidiler’i Müslümanlardan farklılaştıran bir öge olarak kullanılıyor. Formel eğitimin olmayışına rağmen, Yezidiler geçmişte yazılı materyallerden yararlanmışlardır; yaşamlarının diğer yönleri gibi okur-yazarlıkları da yıllar içerisinde toplulukların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde evrim geçirdi. Yezidiler’in kutsal kitaplarının öyküsü bununla ilgili bir durumdur. Ondokuzuncu yüzyılda Ortadoğu’daki birçok kişi Batılılara gerçek ve sahte elyazmaları satarak büyük miktarda paralar kazandılar. Yezidi kutsal kitapları, Mıshefa Reş (Kara Kitap) ve Kiteba Cilwe (Vahiy Kitabı), Hıristiyan bir rahip tarafından gizlice kopyalandığını iddia edildi.”⁸

Kopyalama olayından sonra, yazılı kaynakların doğruluğu, tutarlılığı bu anlamda hep tartışılan bir nokta olmuştur. Dünyada formel eğitiminin yaygın bir hale gelmesinin ardından, yazılı metinlere de ihtiyaç duyulmuştur. Kutsal metinlerin ileriki nesillere daha doğru ve özgün bir şekilde ulaşması için tabu halinde olan okur-yazarlık anlayışı da daha sonraları esnek bir hale gelmiştir. Okur-yazarlığın önemi sonradan fark edilerek, bu alanda girişimlerde bulunulmuştur.

Yezidi geleneklerin, Yezidi okurlara aktarılması için gerekli olan eğitimin yanında, ayrıca var olan gelenekleri yorumlama ihtiyacı da ortaya çıkmıştır. Özellikle ana yurdundan uzak ve Avrupa eğitim sistemine tabi kalan Yezidi çocukların durumları, bu konuda aciliyet arz etmiştir. Eğitim anlayışının sonradan yaygınlaşması durumundan etkilenen Yezidiler, dinlerini daha bir entelektüel tarzda kavrama ve bu kavrayışı daha önce gerekli olmamış yöntemlerle, formüle etme ihtiyacı hissettiler. Yezidiler için gerekli olan dinsel pratikler, yiyecek ve kıyafet tabuları ve evlilik konusunda katı kurallar bilinen geleneksel kurallardı; ancak, bu geleneklerin bilinmesi Yezidi gençliği için yeterli değildi ve gençlerin daha net anlayabileceği bir öğretilere ihtiyaç duyulmuştur. Sonuç olarak, yabancıların entelektüel sistemlerine karşı savunmasız kalan Yezidi Ortopraksi (pratiklere dayalı) bir din olmaktan Ortodoksi (doğru inanç türüne sahip) bir din olmaya doğru gitmiştir. Bu değişiklik ihtiyacı, Yezidi dindarlığını doğrudan etkileyecektir; ancak bu değişim aynı zamanda geçmişe karşı ihanet olmamıştır.⁹

⁷ Christine, a.g.e, s.92.

⁸ Christine, a.g.e, s.93.

⁹ Christine, a.g.e, s.96-97.

3.2. Kast Sistemi, Kurallar, Bayramlar ve Kurumlar

Yezidiler'in ruhani yapısında yer alan önemli şahsiyetler arasında kast sistemi mevcuttur. Hiyerarşik olarak var olan bu yapıda babadan oğula statü geçişi yapılmaktadır. Her üyenin görevi bulunmaktadır. Hiyerarşinin en tepesinde "Emir" bulunmaktadır. Şeyhler ise, Emir tarafından atanmaktadır. Özellikle Laleş ve diğer kutsal mekanlarda dini bayramların düzenlenmesi görevini Şeyh üstlenmektedir. Pirlere ise, Şeyh'in yardımcılığını üstlenirler. Kavallar ise, bayramlarda kutsal mekanlara gelerek flüt çalarlar, ilahiler okur, türküler söylerler. Yezidiler yoğun olarak; Suriye, Zozan (Anadolu'daki Yezidi bölgelerinin genel adı), Tebriz, Moskova, Sincar ve Şeyhan (Kuzey Irak) ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşamaktadırlar. Kavallar sürekli olarak buraları ziyaret etmektedirler. Kavallar'dan sonra sırasıyla Fakirler, Koçekler ve evli olmayan Yezidi kadınlarında oluşan Fakriyat tabakası gelmektedir.

"Yezidi gençleri, küçük yaşta evleniyorlar. 18 yaşına gelen erkek ve 16 yaşına gelen kız evlenebiliyor. Evlenme, her tabakanın kendi içinde gerçekleşiyor. Evlenecek çiftler, gelin ve damadın ailesi tarafından belirleniyor. Çoğu zaman, daha çocuk doğmadan kimin kızıyla veya oğluyla evleneceği belirlenmiş oluyor. Diğer Ortadoğulu ve Anadolu halklarında olduğu gibi, Yezidiler'de de başlık verme geleneği vardır. Gelin ve damadın nikahı, köyün Şeyh'i ve Pir'i tarafından kıyılıyor. Yezidiler'in cemaati dışında bir kız ve erkekle evlenmeleri yakın zamanlara kadar yasaktı. Artık evlenmek isteyen çiftten Yezidi olmayan, Yezidiliğe geçerse bu çiftin evlenmelerine müsaade ediliyor. Şeyhler ve Şeyh kızları yalnız kendi aşiretleri içinde evlenebiliyorlar. Yezidiler, yalnız bir kere evlenebiliyorlar; kuma veya cariye almak yasak aynı zamanda ayrılmak ta yasak. Ancak çok özel bir durum olmuşsa, Emir'e başvuruluyor ve onun izin vermesinden sonra çift ayrılabilir. Ölenin cenazesi Şeyh'in yönetiminde kaldırılıyor. Ölünün gözlerine, kulaklarına ve ağızına Laleş'teki Şeyh Adiyi'nin türbesinden getirilen toz serpiliyor. Daha sonra bir kefene sarılarak toprağa veriliyor. Mezar, doğu yönünde kazılıyor; ölenin baş kısmını, Güneş'in doğduğu yöne gelecek şekilde yerleştiriyorlar. Ölen herkese, başının altına bir taş yerleştiriliyor. Mezarın üstü örtülmeden önce, bir parça peynir ve ekmek bırakılıyor. Eğer ölen, üst ruhban tabakalarından birindense, merhumun en sevdiği bir eşyası mezara bırakılıyor."¹⁰

Yezidilik, bir sır dinidir, bu nedenle yapılan tapınmalar, bu tapınmalar sırasındaki etkinliklere, Yezidi cemaatinden olmayan katılmıyor. Yezidiler, günlük yaşamlarında günde üç defa Güneş'e tapınıyorlar, dualarını okuyorlar. Yıl içerisinde

¹⁰ Erol Sever, 2006. Yezidilik ve Yezidilerin Kökeni, Berfin Yayınları, İstanbul, s.73-75.

Laleş'te bir araya gelen Yezidiler, toplu olarak tapınma ibadetini gerçekleştirirler. "Serisal" (Yeni yıl) adlı bayram, yıl içerisinde kutlanan ve Nisan ayının ilk Çarşamba günü başlayan özel gündür. Yılın ilk bayramı olan bu bayram, Yezidiler'in yaşadığı bütün yerleşim yerlerinde kutlanmaktadır. Aile mezarlıklarını ziyaret etme geleneği, bayram öncesi hazırlıklardan birisidir. Mezar ziyareti esnasında, mezarın çevresindeki taşların üst kısmına, kuru üzüm, kuru incir, çeşitli çörek ve paskalya yumurtalarının bulunduğu tepsi konur. Laleş'te kutlanan ikinci bayram Temmuz'un 18'inden 21'e kadar üç gün sürer.¹¹

Kirvelik kurumu ise, Anadolu'da hakim bir kültür ögesidir, iki Müslüman aile arasındaki sık sık rastlanan bir durumdur. Ancak Yezidi ve Müslüman iki aile arasında, Kirve ilişkisinin kurulması bu anlamda önem taşımaktadır. Kirvelik kurumu, akran ilişkilerin kurulması ve Yezidi ailelerin korunması açısından imkan sağlayıcı bir kurum olmuştur. Kirve, sünnet sırasında çocuğu tutan kişidir, bir erkektir ve çocuktan sorumludur. Sünnet eyleminden sonra aileler arasında Kirvelik ilişkisi başlar ve aralarında akrabalık ilişkisi ile evlenme, enest tabu gibi durumlar yaşanır.¹² Kendisine kirvelik teklif edilen kişi, bunu bir şeref olarak kabul etmekte, kirve ve kirve çocukları birbirlerinin evlerine rahatlıkla girip çıkmaktadır. Günümüzdeki kirvelik uygulamalarında ise kirvelikteki nikahlanmayla ilgili yaptırımlar ortadan kalkmış ve kirvelik geleneğine yalnızca sünnet merasimine indirgenmiş bulunmaktadır.¹³

Kırsal alanda yaşayan Yezidiler için önemli bir kurum olan "Ahret Kardeşliği" de, ruhban kastı ile Yezidiler arasındaki ilişkiyi düzenlemektedir. Kirvelik kurumuna benzer bir işlevi vardır. Kirvelik kurumunda yaşandığı gibi ahret kardeşliğinde de, evlenme yasağı söz konusudur. Ahret kardeşi sayılan kişiler arasında, sadece kardeş ilişkiler kurulur ve bu doğrultuda enest tabusu uygulanır. Bu yüzden de çoğu Yezidi, ahret kardeşini, kendisinin dahil olmadığı bir Yezidi kastından seçmektedir. Bir Yezidi bireyi öldükten sonra, cenazesine ahret kardeşi hazır bulunur ve kendine düşen görevi yerine getirir. Herkesin bir ahret kardeşi olması lazım. Erkekse bir kız kardeşi, kadınsa bir erkek kardeşi olacak; ya da iki erkek de ahret kardeşi olabilir.¹⁴

¹¹ Sever, a.g.e, s.77.

¹² Yalkut, a.g.e, s.76.

¹³ Suat Kolukırık, İbrahim Halil Saraç, 2010. Farklı Dini Gruplarda Kirvelik Geleneği:Sanal Akrabalığın Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma, Journal of World of Turks, Vol 2, No 1, s.217.

¹⁴ Yalkut, a.g.e, s.81.

4. ARAŞTIRMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SONUÇ

Yezidiler, Anadolu coğrafyasında Mardin, Şanlıurfa, Hakkari, Şırnak, Batman gibi doğu illerinde sayıları çok az olmakla beraber, yıllardır Anadolu topraklarında yaşamlarını sürdürme çabasındadırlar. Yezidiler, ülkede hemen hemen tanınmayan bir durumdadır. Bu tanınmama durumu, uzun yıllar boyunca süre gelmiştir. Yezidiler'in yaşadığı illerde uzun yıllar boyunca çatışmalar ve bunun uzantısı olarak '*olağan üstü hal*' sistemi uygulanmıştır. Hem Yezidi olmayan kesimler hem de devletin siyasi uygulamalarından dolayı Avrupa'ya göç olayı yaşanmıştır. Türkiye'nin siyasi çatışmalar, askeri darbeler, mezhepsel çatışmalardan sonra kitlesel olarak diaspora süreci yaşanmıştır. Yezidiler, tarihsel olarak yurt edindikleri Anadolu topraklarından göç etmek zorunda bırakıldılar. Yezidi diasporasından sonra dünyanın değişik yerlerinde yaşamlarını sürdürmeğe çalışan Yezidiler, kültürel olarak bir kopuş sürecine girmişlerdir. Değişik inanç kesimleri tarafından, '*şeytan tapıcıları, mundar, kafir..*' gibi damgalara maruz bırakılan Yezidiler, toplumsal baskı ve dışlanmışlık olayları ile karşı karşıya kalarak, bir inancın trajik tarihine sahne olmuşlardır.

Araştırma dahilinde Şanlıurfa'nın Viranşehir ilçesine bağlı Bozca köyünde yaşayan Yezidiler ile yapılan derinlemesine mülakatlarda sorunun ne denli tarihsel ve sıkıntılı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bozca köyü sakinleri genellikle yaşlı bir topluluğa sahip olup, köyün gençleri ise, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde kendilerine yeni bir yaşam kurmuşlardır. Bu durum aynı zamanda bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Yezidiler'in bu noktada başta gelen talepleri, dinsel bir topluluk olarak resmi bir biçimde kabul görmeleri, diaspora sürecinde anayurtlarını terketmiş Yezidiler'in geri dönüşüne zemin hazırlamak, diğer inançların kendilerine karşı sağduyulu ve uzlaşmacı bir tavır sergilenmesini, toplumsal ötekiliğin son bulması gibi beklentileri bulunmaktadır.

5. KAYNAKLAR

1. Sabiha Banu Yalkut, 2006. Melek Tavus'un Halkı Yezidiler, Metis Yayınları, İstanbul.
2. John S. Guest, 2007. Yezidilerin Tarihi, Çev. İbrahim Bingöl, Avesta Yayınları, İstanbul.
3. Christine Allison, 2007. Yezidi Sözlü Kültürü, Çev. Fahriye Adsay, Avesta Yayınları, İstanbul.
4. Erol Sever, 2006., Yezidilik ve Yezidilerin Kökeni, Berfin Yayınları, İstanbul.
5. Atlas Dergisi, Ağustos 2000., sayı:89.
6. Suat Kolukırık, Halil İbrahim Saraç, 2010. Farklı Dini Gruplarda Kirvelik Geleneği: Sanal Akrabalığın Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma, Journal of World of Turks, Vol 2, No 1.